

Ungarn – En fortelling om Europa

Øyvind Strømmen

Oslo: Humanist forlag 2018

176 sider. ISBN 9788282821537

Omtalt av **Erik Ingebrigtsen** [historiker, administrativt ansatt ved Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap, NTNU, erik.ingebrigtsen@ntnu.no]

Øyvind Strømmen har skrevet en lett tilgjengelig bok om Ungarns historie og politiske utvikling fra slutten av første verdenskrig og fram til månedene før valget i 2018. De delene av boka som omhandler den høyrepopulistiske dreiningen etter 2010 er de sterkeste, spesielt der Strømmen knytter utviklingen i Ungarn etter 2015 opp mot situasjonen i andre land, både i Sentral-Europa og på kontinentet for øvrig. Dette er en bok for den allmenne leseren som er interessert i å forstå bakgrunnen for høyrepopulisme/nasjonalkonservatisme og «illiberalisme» i Ungarn. Boka er skrevet på norsk, inkludert sitater og utdrag fra andre arbeid, noe som gjør boka mer tilgjengelig for et allment publikum.

Boka består av 13 kapitler. De første fem kapitlene er en gjennomgang av Ungarns historie fra slutten av første verdenskrig og fram til 1990. Dekningen av en omfattende tidsperiode på såpass få sider innebærer naturligvis at framstillingen blir springende. Enkelte steder undret jeg meg både over hvorfor sentrale historiske begivenheter er utelatt og hvorfor andre, mer sideordnede hendelser, er viet flere sider.

Strømmens historiske gjennomgang bygger på bred lesning av relevant litteratur om mellomkrigstiden. Gjennom en aktiv bruk av sluttnoter gjør han det klart hvor han henter opplysninger fra faglitteraturen, og hvor han framsetter egne vurderinger. Samtidig er store deler av framstillingen av mellomkrigstiden basert på et verk om andre verdenskrig, og tilsvarende henviser framstillingen av etterkrigstiden i stor grad til et arbeid som fokuserer på 1956. Dette gjør at både mellomkrigstiden og etterkrigstiden ikke framstår som epoker med en åpen slutt, men blir perioder som «peker framover» mot det som skulle komme etter. Den historiske framstillingen dekker ikke perioden mellom 1956 og 1988, og etter en kort omtale av tiden rundt systemskiftet hopper framstillingen fram til 2004. Det er altså ikke noen drøfting verken av oppgjøret etter 1956, reformkommunismen som ledet fram til systemskiftet, eller av de hendelsesrike årene fra jernteppet fall og fram til slutten av Viktor Orbáns første statsministerperiode. Når Strømmen først vier nesten halve boka til den historiske gjennomgangen, er det en svakhet at disse sentrale periodene ikke er med.

De påfølgende åtte kapitlene omtaler perioden etter systemskiftet, og herunder først og fremst perioden etter 2004. Dette er bokas mest interessante deler, og jo

nærmere vi kommer samtiden, jo tydeligere er Strømmen på hjemmebane med god oversikt, egne analyser og koblinger av utviklingen i Ungarn til andre land.

Framstillingen fra de første fem historiske kapitlene brukes i liten grad i diskusjonen om dagens politiske situasjon. Strømmen viser gjennom enkelte kommentarer at han er svært klar over den splittende kraften som historiebruk har hatt i ungarsk politikk etter systemskiftet, for eksempel i omtalen av et intervju med en tidligere Fidesz-politiker (s. 136) og når han skriver om opprettelsen av museet Terrorens hus (s. 132). Han nevner også at det har vært kontroverser rundt rehabilitering av mellomkrigstidens ledere, som admiral Miklós Horthy. Likevel er denne delen av samfunnsdebatten viet relativt liten oppmerksomhet. Den historiske framstillingen i de første kapitlene ville bedre berettiget sin plass hvis Strømmen hadde brukt opplysninger derfra mer aktivt som et bakteppe for å forstå de splittende kontroversene rundt politisk motivert bruk av historiske referanser i dagens Ungarn. Dette gjelder en rekke spørsmål, fra de høyre radikales bruk av fascistiske hilsninger og de kontroversielle Árpád-flaggene, til den stadige framhevingen av det «kristne» Ungarn. Det siste forstås ikke her i motsetning til det ikke-religiøse, men til det jødiske. Gjennom assosiasjoner til kosmopolitisme og finanskapital konstrueres det jødiske som en trussel mot nasjonens interesser. Kapittelet som omhandler kampen mot George Soros kunne vært videreutviklet med slike perspektiv.

Nok et konkret eksempel på en tapt mulighet til å ta tak i et slikt spørsmål er der Strømmen omtaler den nye grunnloven fra 2011 (s. 101): «Selve loven endret landets offisielle navn fra Republikken Ungarn til bare Ungarn, eller Magyarország, i seg selv en ganske symboltung endring, selv om lovens neste artikkel slår fast at landet skal være både demokratisk og en republikk». Med tanke på at de innledende kapitlene bærer preg av å være rettet mot lesere som ikke har særlige forkunnskaper om Ungarns historie, vil jeg anta at den jevne leser heller ikke nødvendigvis forstår hva Strømmen mener her. Det ville vært klargjørende om Strømmen hadde forklart hva han legger i at dette er «en ganske symboltung endring».

Bokas sterkeste partier er der Strømmen knytter den politiske utviklingen og diskusjonen i Ungarn til politiske strømninger og grupperinger i andre land. For eksempel viser han hvordan Fidesz' angrep på George Soros har sin parallell også andre steder, beskriver den høyrepopulistiske omverdenens syn på Ungarns håndtering av flyktningkrisa i 2015, og analyserer paralleller til utviklingen i Polen.

Strømmen peker på hvordan Orbán og Fidesz etter valgseieren i 2010 har gjennomført en rekke grep som svekker opposisjonens muligheter til å lykkes, og som begrenser handlingsrommet for motkrefter, både i sivilsamfunn, medier og domstoler. Valgordningens favorisering av Fidesz bidrar for eksempel til at partiet oppnår svært god uttelling i form av parlamentsseter. Samtidig peker han på det foruroligende faktum at Fidesz og høyresiden faktisk har stor støtte blant velgerne. Venstresiden og de liberale er splittet og har lav oppslutning. I parlamentsvalget i 2018, som fant sted kort tid etter at boka ble publisert, ble Fidesz Ungarns desidert mest populære parti, med nesten halvparten av de avlagte stemmene. Strømmen

forutså dermed helt riktig at Fidesz ville gjøre et godt valg og fortsette å dominere Ungarns politikk.

Bakgrunnen for at «illiberalismen» har vunnet fram er ifølge Strømmen basert på de tre elementene «tillitskrise», «polarisering» og «konservativ, tilbakeskuende nasjonalisme». Denne cocktailen tilsettes anti-roma, anti-semittisme, anti-migrasjon og generell fremmedfrykt, faktorer som bidrar til å skjerpe motsetningene. Dette er en interessant analyse, som Strømmen også fortjenstfullt kobler til lignende utviklingstrekk i andre land.